

**ОТВОРЕНОСТ НА ПАРЛАМЕНТИТЕ И ПАРЛАМЕНТАРНИ КАНАЛИ -
ПЕРСПЕКТИВИ НА СОБРАНИСКИОТ ТВ КАНАЛ**

Апстракт: Отворениот парламент носи нова форма на интеракција меѓу законодавната власт и граѓаните која ја промовира парламентарната отвореност и транспарентност, за да се обезбеди пристап до информациите од јавен карактер, одговорност, граѓанско учество и етички стандарди во работата на парламентот. Таа е услов за добивање и редовни и релевантни информации, можност за партиципативност на граѓаните и нивна вклученост при носењето на законите и одлуките. Секако, само преку отвореноста може да се дојде и до проверлива отчетност во парламентарното работење .

Е-демократијата е една од неколкуте стратегии за поддршка на демократските институции, процеси и вредности: фаза што е над е-парламентот, која е олеснета и поддржана од е-парламентот, каде се открива целосниот потенцијал на технологијата, и каде што луѓето целосно го трансформираат начинот на кој се однесуваат. Истовремено, тоа е демократски процес што ги олеснува онлајн активностите со кои граѓаните бараат да го обликуваат развојот и спроведувањето на јавните политики. Во последниве децении направени се подобрувања за вклучување на граѓаните во политичкиот процес, но сепак останува перцепцијата дека постои демократски дефицит и дека сеуште трае кризата на репрезентативните системи.

Многу парламенти имаат интерни телевизии или парламентарни телевизиски канали. Работата на Собранискиот ТВ канал е регулирана со Законот за радиодифузната дејност и Законот за Собранието на Република Македонија во кој постојат конкретни одредби за креирање сопствена парламентарна телевизиска програма, која, пак, тесно би била поврзана со веб-страницата и е-парламентот. Сопствен, програмски функционален и разнообразен ТВ канал би можел да биде клучен дел од долгорочна стратегијата за подобро информирање на јавноста за сопствената работа.

Клучни зборови: *е-парламент, е-демократија, информатичко комуникациска технологија, демократски дефицит, консултации, програма*

**OPENNESS OF THE PARLIAMENTS AND PARLIAMENTARY CHANNELS –
PERSPECTIVES OF THE PARLIAMENTARY TV CHANNEL**

Abstract: The open parliament brings new form of interaction between the legislative power and citizens, which promotes the parliamentary openness and transparency in order to provide access to public information, responsibility, civil involvement and ethic standards in the work of the parliament. It is also a precondition for receiving regular and relevant information, an opportunity for participation of the citizens and their involvement in the passing of laws and decisions. Surely, the openness can also lead to controlled accountability of the parliamentary working.

E-democracy is one of the few strategies for support of the democratic institutions, processes and values: phase that is beyond the e-parliament and is facilitated and supported by the e-parliament and that reveals the whole potential of technology, and a phase where people completely transform the way they behave. At the same time, it is a democratic process that facilitates the online activities that

citizens require to shape the development and implementation of public policies. In the past decades there have been some improvements in the involving of citizens in the political process, but nonetheless, the perception that there is democratic deficit and that the crisis of representative systems still exist, remains.

Many parliaments have internal televisions or parliamentary TV channels. The work of the parliamentary TV channels is regulated by the Law on Broadcasting Activity and the Law on the Assembly of Republic of Macedonia, which have specific provisions for creating own parliamentary TV program which would closely be related to the website and the e-parliament. An own, program operational and versatile TV channel could be the key part in the long-term strategy for better informing of public about its own work.

Keywords: *e-parliament, e-democracy, information and communication technology, democratic deficit, consultations, program*

Вовед

Демократизацијата не е еднокретен настан, туку континуиран процес, и во новите и во старите етаблирани демократии. Сепак, заедно со воздигнувањето на демократијата се ламентира фактот дека во многу земји парламентот - централната институција на демократијата - се соочува со криза на легитимитет. Причината е во постојаната доминација на извршната власт. Затоа луѓето се прашуваат дали сегашните политичките процеси се навистина способни да создадат парламенти кои можат да ги претставуваат нивните интереси во целата нивна разновидност. "Постојат повеќе можности отколку кога било досега за граѓаните кои сакаат да го кажат своето мислење, преку медиумите или директно на локалните и националните влади, но постои распространето чувство на разочарување, повеќе од кога било досега, дека граѓаните се надвор од тврдината на моќта, и дека оние во неа незнаат како да ги слушаат" (Coleman & Moss 2012: 4). Ова не е нова состојба. Повеќе автори, како што е и Барбер (Benjamin Barber 1984), одамна го посочуваа постоењето на универзална криза во репрезентативните системи.

Кога станува збор за ЕУ, истражувањата на Евробарометарот откриваат дека точно половина од ЕУ граѓаните не се согласуваат со ставот дека нивниот глас се брои во ЕУ. Во речиси сите европски земји зголемен број на испитаници не се согласуваат со ставот дека Европскиот парламент ги разгледува заложбите на европските граѓани мнозинство (54% не се согласуваат). И од другите истражувања произлегува дека многу европски граѓани не чувствуваат дека нивниот глас се брои или нивната загриженоста се зема во предвид. На пример, во Европското социјално истражување (2014), мнозинството од испитаниците дале негативен одговор на прашањето за тоа колку политичкиот систем им дозволува на луѓето како нив да имаат влијание врз политиката. Претходно, анкетата на Европските вредносни студии (2008) покажа дека поголемиот дел од европските граѓани сакаат повеќе да бидат вклучени во политичкото одлучување. И покрај направените подобрувања за вклучување на граѓаните во политичкиот процес, сепак, во научните дебати, ЕУ сè уште се смета дека страда од она што беше наречено "демократски дефицит" Грим (Dieter Grimm 1995). Затоа и се повеќе истражувања со цел да се утврди дали ИКТ алатките можат да помогнат да се зголемат ЕУ демократскиот квалитет и легитимитет меѓу граѓаните, како и во целиот нејзин политички систем.

Од е-парламент до е-демократија

Е-демократијата е една од неколкуте стратегии за поддршка на демократијата, демократските институции и процеси, и ширењето на демократските вредности; нејзината главна цел е електронска поддршка на легитимните демократски процеси и таа треба да се оценува согласно заслугите на ова поле. Е-демократијата ги дополнува и е комплементарно поврзана со традиционалните процеси на демократија (Совет на Европа 2009: 11).

Извештајот на ООН (2016: 3) наведува дека "напредокот во е-учеството денес е повеќе воден од граѓанскиот активизам на луѓето кои сакаат да имаат повеќе контрола врз нивните

животи". Глобалниот парламентарен извештај на Интерпарламентарната унија (ИПУ) 2012, покажува дека сè поголем број законодавни тела ширум светот ги усвојуваат комуникациските стратегии за да ги задржат граѓаните поврзани и ангажирани. Според индексот на е-учество на ООН е-учеството се шири низ целиот свет. Индексот го мери е-учеството според модел на учество на три нивоа: 1) е-информации (обезбедување информации на интернет), 2) е-консултации (организирање на јавноста консултации преку интернет) и 3) донесување е-одлуки (директно вклучени граѓани во процесите на донесување одлуки) (ООН, 2016: 54). Поимот "е-учество" се однесува на сите форми на политичко учество со користење на дигитални медиуми, вклучувајќи и формално институционализиран механизми и неформален граѓански ангажман. Според ООН, најголемиот дел од иницијативите за е-учество се однесуваат на пристап до информации од јавниот сектор и јавни консултации преку дигиталните алатки. Од неодамна се зголемува фокусот на вклучување на граѓаните во креирањето политики, иако напредок во оваа област досега беше скромно.

Постојат неколку теоретски приоди. Шумпигер (Joseph Schumpeter) во својата теорија на технолошките иновации изложува три фази. Луѓето најпрво технологијата ја користат за замена на старите форми. Потоа, во наредната фаза ја користат за да го подобрат начинот на кој работат. А само во третата фаза се открива целосниот потенцијал на технологијата, кога луѓето целосно го трансформираат начинот на своето однесување. Оваа последна фаза би се појавила како фаза на е-демократија. Овој теоретски пристап може да се искористи за да се процени транзицијата од користење на е-парламентот како средство за зајакнување на демократијата.

Теоријата на системите за размена на знаење, во контекст на е-демократски парламентарен систем, може да се искористи за проценка на релевантноста на информациите за секоја демографска група во општеството. Согласно, теоретскиот приод кој ја третира организацијата како жив организам, ефективниот е-демократски парламентарен систем ќе ја демонстрира способноста да поседува заедничко разбирање за тоа за што се залага организацијата, каде оди таа, и, што е најважно, како да се реализира во реалноста. Ова е аналогно на Моргановиот концепт¹ на холографската метафора на мозокот, систем кој, иако ги прикажува квалитетите на целината, тие се исполнети во сите делови, така што системот има способност да се самоорганизира и регенерира на континуирана основа.

Промената од е-парламент во е-демократија бара парламентите постојано да се прилагодуваат. Клучен е поимот учење. Согласно теоретските приоди за организационо учење на Сенџ, учењето во организациите значи континуирано тестирање на искуството и трансформација на тоа искуство во знаење - достапно за целата организација во однос на неговата основна цел². Во оваа смисла се и клучните прашања: дали постојано се тестира искуството, дали се произведува знаење и дали знаењето е споделено. Една друга теоретска перспектива која може да помогне да се унапреди аргументот за тоа како најдобро да се распределуваат знаењата во корист на граѓаните е информативниот простор на Бузот (I-Space)³.

Е-учеството и во поширока смисла е-демократија - практикувањето на демократија со поддршка на дигиталните медиуми во политичката комуникација и учеството - се гледа како можен лек за демократски недостатоци на европско ниво (како на локално, така и на национално ниво). По 25 години е-демократија, Јан ван Дајк (Jan van Dijk) - научник посветен на проблематиката на е-демократијата - заклучува дека, до сега, примарното постигнување на е-демократија е во значајното подобрување на пристапот до и размената на, политички релевантни информации. Евиденцијата за реализација на е-демократија која ја поддржува јавната дебата и капацитетите на заедницата, е мешана, а најмногу е разочарувачка од гледна точка на директната демократијата - "видлив ефект од овие дебати за донесување на одлуки за институционална политика" не е утврден (Jan van Dijk 2012: 53 ff.). Понатаму, Дајк тврди дека е-учеството во

---

¹) Morgan, Gareth. 2006. Images of Organisation, p 97

²) Senge, Peter et al. 1994. The Fifth Discipline Fieldbook: Strategies and Tools for Building a Learning Organisation, p 49

³) Boisot, 1998, pp 41-69

голема мера е ограничено на почетната и последната фаза од политичкиот циклус, и дека ретко дозволува влез во основните фази на донесување одлуки и спроведување на политики. Ова е во согласност и со извештајот на ОН за е-партиципација (2016) во кој се наведува дека постои скроман растечки фокус на вклученоста на граѓаните во политиката одлуки. Иако првичните високи очекувања треба да се прилагодат, е-демократијата и е-партиципацијата се реалност и обата ја сменија комуникацијата меѓу граѓаните и власта во многу корисни начини, на пример, преку обезбедување на подобар и побрз пристап до сите видови на информации од јавен карактер за граѓаните и процедури за е-консултации и е-буџетирање. Во меѓувреме, во оваа деценија, социјалните медиуми нудат нова форма на директен политички комуникација меѓу граѓаните, заедниците и креаторите на политиките.

Отвореноста на Собранијата од регионот е незадоволителна и наместо напредок, парламентите од регионот назадувале за 2%, во споредба со 2016 година. Тоа го покажуваат резултатите од истражувањето на Фондацијата „Метаморфозис“, во соработка со НВО-и „Action See“, во кое се анализирале нивото на транспарентност, отвореност, отчетност на собранијата од Западен Балкан. Мерењето било спроведено од декември 2017 до март 2018 година. Истражувањето покажува дека отвореноста на македонското Собрание е на исто ниво како и претходната година, односно исполнува 58% од индикаторите за отвореност. А и понатаму останува потребата македонското Собрание да ја подобри отвореноста на комисиите. Во врска со консултирањето на јавноста, истражувањето покажува дека Собранието исполнува 61% од овие индикатори. „Во рамките на индикаторите за консултативни процеси со јавноста при носењето на законите беше оценуван и бројот на закони за кои Собранието побарал мислење од стручната или општата јавност. Само за 50% од законите и другите акти или стратегии работните тела побарале мислење од јавноста, што уште еднаш потврдува дека консултативниот процес мора да биде гарантиран и задолжителен, а не да се практикува факултативно“, посочува истражувањето, напоменувајќи дека нема значително подобрување во носењето на голем број закони во скратена постапка. За жал, Собранието на својата веб-страница нема посочено офицерот за пристап до информации од јавен карактер, ниту ја ажурира и објавува на годишно ниво листата на информации од јавен карактер. Индикаторите за пристапот до информации и за финансиската транспарентност се оценети со 61 и 62% исполнување на индикаторите за отвореност. Индикаторите за отвореност, во поглед на државниот буџет, со 27% исполнување, претставуваат најслабиот резултат на Собранието.

Република Македонија пристапи кон глобалната Иницијатива за Отворено владино партнерство во 2011 година. Владата на РМ досега има усвоено неколку акциски планови во соодветните двегодишни периоди. Владината програмата за работа 2017-2020 година⁴ и Планот⁵ 3-6-9 вклучи пакет реформски активности кои насочени кон транспарентноста, отчетноста и одговорноста. Воспоставен е Совет за дијалог и соработка меѓу Владата и граѓанското општество, зголемен е минималниот рок за консултација со засегнати страни во процесот на подготовка на закони од 10 на минимум 20 дена и е обезбедено редовно објавување дневни редови и записници од владините седници. Воведен е Адресар на граѓански организации и механизми на консултација на релација Влада-граѓански организации.

Собранието на РМ донесе одлука за пристапување кон Отвореното владино партнерство во ноември 2017 година, потоа донесе одлука за формирање работна група од 33 членови за подготовка на акциски план и одлука за подготовка на посебен акциски план на законодавната власт. Претходно во февруари 2017 Собранието одржа работилница за службата на Собранието со цел запознавање со концептот за Отвореното владино партнерство, и работилница меѓу пратениците, службата на Собранието и граѓанските организации, во ноември 2017 година.

⁴) <http://vlada.mk/programa>

⁵) <http://vlada.mk/plan-3-6-9>

Парламентарни телевизиски канали

Постарите студии за ефектот од емитувањето на ТВ преноси од парламентарните седници тврдеа дека тие го стимулираат јавниот интерес и знаење за пратениците и нивната работа. Ова особено се однесува на испитувањата кои се правени за канадскиот парламент (Franks & Vandermark, 1995). Поборниците на позитивниот ефект, исто така, тврдеа дека телевизијата ќе ја подигне свеста за секојдневните активности на пратениците и ќе ја убеди јавноста дека парламентот навистина поставува прашањата кои се релевантни за граѓаните (Clarke, 1980). Спроведените анкети покажаа дека телевизијата се сметала за најдобар медиум кој помага како повеќе да се разбере работата на парламентот и како граѓаните да се запознаат со вистинските чувства на пратениците за клучните национални прашања. Wober (1990) разгледувајќи и оценувајќи ја ефективноста на парламентарното емитување во живо, категоризира три знаењата за парламентот, имено: (i) Знаење за политики, личности и настани - кој направил што, кога и зошто; (ii) Познавање на парламентарната постапка и (iii) Познавање на тоа како телевизиските филтри се реални.

Во 2006 година ИПУ одржа конференција за парламентарни телевизиски канали со учесници од 80 земји. Во 2016 година, 50% од парламентите кои учествуваа во истражувањето создадоа телевизиски програми, а 58% користеле социјални медиуми (Интерпарламентарната унија 2007 и 2016 година).

Во Европа и во светот, многу парламенти имаат интерни телевизии или интерни телевизии и парламентарни телевизиски канали. Во Европа, интерна телевизија, преку која пленарните сесии се пренесуваат во живо и се емитуваат преку Интернет, имаат двата дома на парламентите на Белгија, Франција, Германија, Италија, Шпанија и Велика Британија, во Чешка (Сенатот), понатаму во Данска, Естонија, Финска, Хрватска, Грција, Унгарија, Полска (Претставничкиот дом), Словачка и Шведска. И Европскиот парламент има интерна телевизија која се емитува преку Интернет, и поседува модерна и професионална опрема која им овозможува одлични услови на работа на медиумите.

Во некои земји, покрај интерната парламентарна телевизија што може да се следи преку Интернет, постојат со кои управуваат исклучиво националните парламенти (во Данска, Франција, Германија - ТВ Бундестаг, Грција, Шпанија и Италија – ТВ на Претставничкиот дом). Во поедини земји постојат парламентарни телевизиски канали, но тие се раководени од јавно радиодифузно друштво (во Обединетото Кралство, Италија - ТВ Сенат и Полска) или други правни лица (парламентарниот ТВ канал на германскиот Бундесрат е раководен од компанија која е дел на телеком операторот Deutsche Telekom AG).

Во следните држави директен пренос се врши од страна на државни/јавни радио-телевизиски куќи во нивната програма: во Австрија, Чешка, Данска, Естонија, Финска, Шведска, Словенија, Италија. Во некои држави сигналот од пленарните дебати е достапен за сите радиодифузери кои се заинтересирани да го преземат за своите потреби, да го емитуваат во живо во програмата или да го снимаат и да користат само делови од него, на пример во Хрватска, Белгија, Естонија, Словачка, Шпанија и Шведска. Во 13 европски парламенти во зградата на парламентот постојат опремени телевизиски студија со контролна соба (режија), па дури и монтажа. Пленарните седници на парламентот обично ги снимаат 6 модерни професионални камери⁶.

Многу е важно парламентарните канали да бидат достапни за најшироката популација. Преносите на пленарните седници не се доволни. Стеснетиот дијапазон на овие канали може да предизвика интерес само за малцинството од населението и како такви тие се вклопуваат во општата слика на зголемена фрагментација на медиумската публика. Проширувањето на потенцијалната публика беше фокус на францускиот парламентарен канал LCP-AN која емитува цела програма, интервјуа, студиски дебати и други образовни програми. Таа беше достапна само на кабелска или сателитска телевизија, или преку АДСЛ врска, а од 31 март 2005 година, со

---

⁶ Европски центар за парламентарни истражувања и документација (ECPD) 2011

лансирањето на терестријална дигитална телевизија се овозможи значително да го прошири досегот и стана дел од 14-те канали кои се бесплатни за дигитални услуги.⁷

EuroparlTV е интерна телевизија на Европскиот парламент, која се емитува преку интернет на: <http://www.europarl.tv.europa.eu/Channel.aspx>. На оваа телевизија реално се пренесуваат пленарните и комисииските седници, а содржината вклучува и архивирана програма, дебати емисии и образовни програми. Најголемиот дел од ТВ-содржините се насловени и се синхронизирани на 22 јазици на Европската унија. Каналот EuroparlTV беше ставен во функција на 17 септември 2008 година, а развојот и одржувањето на каналите беше доделен од Европскиот парламент на две приватни компании. Програмата ја произведува „Мостра“, комуникациска агенција сместена во Брисел. Со техничката платформа (веб-страница, хостинг и стриминг) управува „Twofour“, компанија за емитување и комуникации со седиште во Плимут, Велика Британија. EuroparlTV се финансира од буџетот на Европскиот парламент. Генералната дирекција за комуникации - Дирекција А (аудиовизуелна единица) е задолжена за сите аудио-визуелни барања кон Европскиот парламент кој им овозможува на медиумските професионалци да располагаат со модерна опрема.

C-SPAN (Cable Satellite Public Affairs Network) е американска приватна непрофитна телевизиска мрежа, основана во 1979 година, со цел информирање на претплатниците за случувања во Конгресот. Програмата се емитува на три телевизиски канали и радио. Во истата 1979 година започна со емитување на „Прилози од Конгресот“, а во Сенатот оваа практика беше воведена во 1986 година. Првиот програмски канал емитува преноси во живо од Конгресот (кога Конгресот не заседава, извештаи од Белата куќа и Пентагон), C-SPAN2 од Сенатот, додека C-SPAN3 е образовен канал кој обработува теми поврзани со развојот на демократијата во Америка и нејзината историја. ТВ мрежата се финансира од средства добиени од претплати на кабелските и сателитските мрежи, а рекламирањето не е дозволено.

Првиот парламентарен телевизиски канал кој поработи во Бразил и Латинска Америка беше „TV Assembleia“ во ноември 1995 година. „TV Senado“ го иницираше своето работење во 1996, а „TV Kamara“ во 1998 година. Нивната референца беше C-SPAN. Бразилските канали се финансираат од јавни финансии, и вклучуваат информативни емисии, дебати и интервјуа во програмата, следејќи го моделот на францускиот La Chaîne Parlementaire (Сантос 2006). „TV Kamara“ работи 24 часа дневно, седум дена во неделата покривајќи го долниот дом на парламентот. Освен пренесување во живо на секоја седница тој емитува, во живо или во вид на снимки, седници на постојаните и повремени комисии. ТВ-распоредот вклучува вести, интервјуа и дебати емисии, покрај документарците и другите телевизиски формати. Испитувањето на гледачите покажува поголем интерес во програмите со кои се потенцира директното учество на пратениците: парламентарни седници, дебати и интервјуа. Овој материјал сочинува 74% од преферираната програма на јавноста. Од вкупниот број, 37,2% се однесуваат на седниците, комисииските расправи и гласања, а со еднаков процент е изразен интересот за новинарски дебати и интервјуа.

Политиката стана посредуван феномен, па така, до одреден степен, пратениците сега работат според логиката на демократијата на публиката, во која медиумите го заменуваат парламентот како главен форум за јавна дебата (Bernard Manin 1997). Анализите покажуваат дека мејнстрим медиумите имаат критериуми за избор на вести, драматизација, покриеност и "спин", кои придонесуваат за зајакнување на негативниот имиџ на Конгресот и тие ретко нудат издржана критика на политичкиот процес или покана за јавноста да учествува во неа. Всушност, мејнстрим медиумите се чини дека го намалуваат интересот на јавноста во политиката (Barros, Bernardes and Rodrigues 2014).

⁷) Parliament and democracy in the twenty-first century: A guide to good practice was written and edited by David Beetham issued by Inter Parliamentary Union in 2006, <http://www.ipu.org/dem-e/guide.htm>.

Собраниски телевизиски канал

Работата на Собранискиот ТВ канал е регулирана со Законот за радиодифузната дејност и Законот за Собранието на Република Македонија. Македонската Радио Телевизија обезбедува програмски сервис, исклучиво наменет за емитување на активностите на Собранието на Република Македонија. Во време кога нема активности во Собранието и додека не се создадат сите со закон предвидени услови за емитување на програмскиот сервис, МРТ на мрежата емитува свои содржини. Собранието и МРТ го регулираа ова прашање со посебна спогодба. Собранискиот канал/МРТ емитува програма во траење од 14 часа дневно, од 10,00 до 24,00 часот, а по потреба и подолго. Покрај директните преноси на пленарните седници на Собранието, директно или со снимки, се презентира и работата на комисиите, а се емитуваат и преноси или снимки од други собраниски активности. Сите активности во Собранието кои се пренесуваат на Собранискиот канал се емитуваат со собраниско лого.

Што е неопходно за понатамошниот развој на Собранискиот канал? Добра основа за развој на Собранискиот канал е постоењето конкретни законски одредби за креирање сопствена ТВ програма која тесно би била поврзана со веб-страницата и е-Парламентот. Согласно законските одредби Собранискиот канал ги информира и образува граѓаните за политичкиот живот, преку парламентарни, образовни и граѓански програми; понатаму емитува програми од интерес за социјалната кохезија, меѓуетничкиот соживот, културните разлики и борбата против сите видови дискриминација и нуди програми кои ја одразуваат разноликоста на македонското општество. Собранискиот канал се грижи за обезбедување на политичката рамноправност и соодветна јазична застапеност во емитуваните програми. Креирањето сопствена програма би можела да вклучи: повеќе информации за собраниските активности; интервјуа со сите пратеници за претставување на нивниот личен, професионален и политички профил: биографија, професионални квалификации, партиска припадност, учества во комисији, контакт, меил, профил на социјални мрежи; интерактивни емисии во канцелариите за контакт на пратениците со граѓаните, но и контактни ТВ емисии, во кои на пратениците ќе им поставуваат прашања граѓаните од нивните изборните единици (кои можат да бидат снимени во канцелариите за контакт со граѓаните); дебатни емисии по повод донесување на конкретен закон, на кои ќе учествуваат, пратеници, експерти и претставници на НВО и засегнатите страни. Со прилагодување на постојната и набавка на дополнителна опрема за парламентарното ТВ студио може да се создадат технички услови за производство на сопствена програма. Со реконструкцијата на парламентарната зграда е предвиден простор за парламентарно студио. Во врска со човечките ресурси постои потреба од вработување на дополнителен технички персонал и на неколку новинари кои се неопходни за креирање на дополнителна програма.

За успешно функционирање на парламентарниот канал потребно е да се избере раководен менаџер или програмски директор кој ќе раководи со парламентарниот канал и неговата програма, а кој ќе биде одговорен пред Советот на Собранискиот канал и Собранието на РМ во целина, за што е потребна нивна посебна одлука и подзаконски акти. Постојат размислувања дека Парламентарниот канал може да се стекне со статус на правно лице, каде што основачот ќе биде Собранието на РМ. Впрочем, Собранието е основач на МРТ, а Собранискиот ТВ канал е дел од неа. Финансиските средства за работењето може да се обезбедат преку буџетот на Собранието и во соработка со донатори.

Воведувањето на *е-парламентот* во Собранието на РМ е регулирано во член 42 став (9) од Законот за Собранието на РМ, согласно кој Собранието обезбедува услови за примена на е-парламент започна од октомври 2009. Опфатени се приемот на материјали, седниците на работни тела, собраниските седници и пратенички прашања. Е-парламентот нуди автоматско генерирање на документи и писма базирано на урнеци, нотификации по е-пошта за сите активности поврзани со материјалите и седниците. За актите во процедура и во процесите е воведен електронски потпис. Обезбеден е автоматизиран законодавен процес од моментот на поднесување на предлог законите од страна на Владата, па сè до нивното објавување во Службен весник. Собранието го редизајнираше и го збогати собранискиот веб сајт со нови содржини и можности., како упатување на прашања до претседателот на Собранието и пратениците, информации за канцелариите за контакт со граѓаните, електронски весник, увид во библиотечниот фонд на

парламентарна библиотека и други содржини. На веб-сајтот можат да се најдат материјалите кои биле или сè во собраниска процедура со увид во која фаза од законодавната постапка се наоѓаат. Дел од информациите може да се прочитаат и на албански, англиски и француски јазик. Преку веб-сајтот може да се следат собраниските седници во живо, информации за тековни активности и позначајни настани и можност за електронски пристап до електронските поштенски сандачиња на пратениците.

Следниве препораки би можеле да го подигнат квалитетот и пристапноста на парламентарниот веб-сајт и е-парламентот во Собранието на РМ. Најпрво, веб-сајтот и е-парламентот треба да се изградат како интегрален систем. Најголемиот дел од информациите кои се чуваат во внатрешниот систем треба да бидат достапни за јавноста преку парламентарната веб-страница и во таа смисла треба да се користи истиот пребарувач за парламентарни документи. Документите што произлегуваат од законодавниот процес треба да се чуваат на начин што се копира секоја фаза од законодавниот процес. Складираните информации треба автоматски да се ажурираат во сите бази на податоци. Евиденцијата за гласање по одделни пратеници и од различни периоди треба да биде генерирана и достапна автоматски; базите на податоци треба да бидат меѓусебно поврзани (на пр. гласање на пратеник во текот на различни изборни периоди). Во системот треба да се додадат нови бази на податоци.

Потоа, потребно е да се воведат парламентарен сајт/профили на пратениците што ќе понудат информации за работењето во комисиите, евиденција на гласање, интерпелации и поднесени пратенички прашања, иницијативи, амандмани, отсуства, патувања во странство, асистенти, канцеларии за контакт со граѓаните, контакт информации, како и други информации. Исто така, потребно е да им се овозможи користење на парламентарен Wi-Fi и да се промовира користењето на социјалните медиуми. Веб-страницата на парламентот треба да се прилагоди за работа со мобилни уреди преку развивање на посебна апликација за мобилни парламенти. На крајот на 2012 година, една третина од парламентите веќе ги користеа социјалните медиуми и уште една третина планираа⁸. Понатаму, пребарлива архива од стримингот на пленарни седници треба да биде достапна преку парламентарниот веб сајт поддржан од страна на софтвер кој овозможува пребарување на говори на пратениците, точка на дневен ред, време, агенда, дата, дискутирана точка на седница и/или други карактеристики. Софтверот треба да биде во можност да понуди видео клипови на говори кои ќе бидат споделени преку социјалните медиуми (Твитер /ФБ)⁹. Стенографската евиденција треба да се чува во формат кој може да се пребарува за одреден пратеник, агенда, време, датум, седница¹⁰. Податоците треба да бидат достапни преку веб-страницата на парламентот во формат што е машински читлив и повторно употреблив. Веб-страницата на парламентот треба да понуди линк преку кој НВО и организациите кои ја следат работата на парламентот можат да ги преземат парламентарните податоци во обемно структуриран формат кој им овозможува да ги визуелизираат податоците и да ги процесираат навремено¹¹. И на крајот, потребно е парламентарната архива да ги скенира и индексира сите парламентарни документи што произлегуваат од законодавниот процес. Архивата треба да биде достапна за општата јавност преку парламентарната веб-страница. Парламентот треба да ја скенира и насловната страница на донесените закони. Системот што се користи за скенирање на парламентарни документи треба да користи нови технологии за индексирање, па скенираните документи се индексираат и можат да се пребаруваат.

Заклучок

Во многу земји парламентот како централна институција на демократијата се соочува со криза на легитимитет. Поради силната доминација на извршната власт граѓаните се прашуваат дали политичкиот систем е во состојба да ги претставува нивните интереси во целата нивна разновидност. За подигање на легитимитетот на Собранието е потребна поголема независност на

⁸) *Social Media Guidelines for Parliament* (version 1.0) Inter-Parliamentary Union

⁹) Таквиот систем се користи во други парламенти на ЕУ, на пример, во Словачка (<http://tv.nrsr.sk/>).

¹⁰) Словачки парламент: <http://www.nrsr.sk/web/?sid=schodze/rozprava>

¹¹) Таков пример има во Чешкиот парламент: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=1300>

пратениците и поголема застапеност на сите политички партии, што може да се постигне со промена на изборниот модел и со спуштање на цензусот за влез во парламентот. Истовремено е потребно поголема демократија внатре во политичките партии, а департизација на ниво на државата. На тој начин механизмите на контрола и баланс меѓу гранките на власта ќе профункционираат.

Сé поголем број законодавни тела ширум светот ги усвојуваат комуникациските стратегии за да ги задржат граѓаните поврзани и ангажирани. Важен услов што треба да биде задоволен за да се постигне е-демократија е таа да се примени на мнозинството граѓани. Крајната цел треба да биде демократизирање на користењето на ИКТ како придонесувач за креирање на парламенти кои се репрезентативни, транспарентни, достапни, одговорни и ефективни. ИКТ е основна алатка за зајакнување и трансформирање на парламентите.

Истражувањата покажуваат дека отвореноста на парламентите во Западен Балкан, меѓу кои и македонското Собрание, е незадоволителна и наместо напредок, тие назадуваат. Потребни се заложби оваа состојба да се промени. Од својата страна, развојот на Собранискиот канал во насока на креирање на сопствена програма би можело значително да ја подигне информираноста, интерактивноста и отвореноста. Собранискиот канал треба нормативно, организационо и програмски да се дотрансформира, а притоа да се земат во предвид европските искуствата. Веб-сајтот и е-парламентот треба да се изградат како интегрален систем, и да се користи социјалните медиуми согласно трендот во мнозинството парламенти. Во Европа и во светот, многу парламенти имаат интерни телевизии или парламентарни телевизиски канали. Корисни програмски искуства за Собранискиот канал можат да се црпат од значително развиените парламентарни канали како што е C-SPAN во САД, LCP-AN во Франција во комбинација со EuroParlTV.

БИБЛИОГРАФИЈА:

- Barber, Benjamin R. 1984. *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press.
- Barros, Antonio Teixeira de, Cristiane Brum Bernardes, and Malena Rehbein Rodrigues. 2014 “*O discurso fundador das mídias legislativas da Câmara dos Deputados.*” *E-Legis (Brasília)* 7 (14): 7–25.
- Becerra-Fernandez et al. 2004. *Knowledge Management: Challenges, Solutions and Technologies*, pp 310-313.
- Clarke, HD, C. Campbell, F.Q. Quo, & A. Goddard (eds.) (1980). *Parliament, policy and Representation*. Ontario: Methuen Publications.
- Coleman, S., & Moss, G. (2012). *Under construction: The field of online deliberation research*. *Journal of Technology & Politics*, 9(1), 1–15.
- Council of Europe. 2009. *Electronic democracy (e-democracy) Recommendation CM/Rec (2009)1 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 18 February 2009 and explanatory memorandum*, Council of Europe Publishing.
- European Citizens' Initiative <http://ec.europa.eu/citizensinitiative/public/welcome>
- Franks, S. and Vandermark, A. (1995) 'Televising Parliament: Five Years On', *Parliamentary Affairs*, 48, 57–71.
- Global Parliamentary Report: *The Changing Nature of Parliamentary Representation*. Geneva: *Inter-Parliamentary Union. World e-Parliament Report 2016*. Geneva: Inter-Parliamentary Union. <http://www.ipu.org/pdf/publications/eparl16-en.pdf>
- Grimm, Dieter. 1995. *Does Europe Need a Constitution?* *European Law Journal*, Volume 1, Issue 3, November 1995 Pages 282-302

Inter-Parliamentary Union. 2016. *World e-Parliament Report 2016*, www.ipu.org

Inter-Parliamentary Union. 2007. *The challenge of broadcasting parliamentary proceedings*. Inter-Parliamentary Union. http://www.ipu.org/PDF/publications/ebu_en.pdf.

Извештаи за работата на Собранието на Република Македонија од 2006 до 2017 година, <http://www.sobranie.mk/godishen-izveshtaj.nspix>

Jan A.G.M. van DIJK. 2012. *The Evolution of the Digital Divide - The Digital Divide turns to Inequality of Skills and Usage* Digital Enlightenment Yearbook 2012 J. Bus et al. (Eds.) IOS Press

Lemos, Cláudia Regina Fonesca, Antonio Teixeira de Barros, Cristiane Brum Bernardes. 2016. "Public Communication in the Brazilian Congress: The News Agency and TV Station of the Chamber of Deputies." *Latin American Research Review* 51(4): 202-224. DOI: [10.1353/lar.2016.0056](https://doi.org/10.1353/lar.2016.0056)

Manin, Bernard. 1997. *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.

Prospects for e-democracy in Europe, EPRS-European Parliamentary Research Service Scientific Foresight Unit (STOA) February 2018 - PE 603.213

Santos, Maria de Lourdes. 2006. "Breve história da TV legislativa no Brasil: Raízes e origem." Presented at: XXIX Congresso Brasileiro de Ciências das Comunicação, Universidade de Brasília, Brasília.

Wober J.M (1990). *Television in the House of Commons: Education for democracy?* Oxford: Oxford University Press.

Закон за Собранието на Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр.104/2009).